

Archäologischer Führer: Athener Hügel

ΕΛΛΗΝΙΚΑ (GRIECHISCH)

Η διάνοιξη θεμελίων ή και ολόκληρων υπόσκαφων δωματίων στα βραχώδη πρανή των Δυτ. Λόφων αποτελεί ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας τους. Η εντυπωσιακή λαξευτή κατασκευή στο βραχώδες πρανές του Λόφου των Μουσών ανήκει πιθανόν σε ένα μνημειώδες διώροφο ή τριώροφο οικοδόμημα, όπως συμπεραίνεται από τις συστοιχίες των δοκοθηκών στο μέτωπο του βράχου. Τα ξύλινα δοκάρια συγκρατούσαν το πρόσθιο τμήμα της κατασκευής που ήταν κτιστό με λιθοδομή και ξύλα. Στο εξωτερικό δάπεδο υπάρχουν αγωγοί που συνδέονται με τους διαμορφωμένους στην πρόσοψη του κτιρίου υδραγωγούς, ενώ η λαξευτή κλίμακα στα νότια εξυπηρετούσε την επικοινωνία με τα ψηλότερα επίπεδα του πρανούς.

Το σωζόμενο πίσω λαξευτό τμήμα του οικοδομήματος συγκροτείται από τρία δωμάτια, με ανοίγματα θυρών προς τα ανατολικά και μία δεξαμενή στο βάθος. Η χρήση του οικοδομήματος μας είναι άγνωστη. Η σπηλαιώδης όμως κατασκευή του και η μικρή απόστασή του από την Αρχαία Αγορά της Αθήνας πρέπει να οδήγησε τη λαϊκή αντίληψη στην ταύτιση του κτηρίου με τις "Φυλακές του Σωκράτους" ή με "παλαιά λουτρά", όπως μας πληροφορούν τα περιηγητικά και αθηνογραφικά κείμενα. Στο δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο η κατασκευή καλύφθηκε με ισχυρό τοίχο από μπετόν και χρησιμοποιήθηκε ως κρύπτη για τις αρχαιότητες της Ακρόπολης και του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.

DEUTSCH (ÜBERSETZUNG)

Das Ausheben von Fundamenten oder sogar ganzen, in den Fels gehauenen Räumen an den felsigen Hängen der westlichen Hügel ist ein besonderes Merkmal ihrer Architektur und Stadtplanung. Die beeindruckende, in den Fels gehauene Konstruktion am felsigen Hang des Musen-Hügels gehörte wahrscheinlich zu einem monumentalen zwei- oder dreistöckigen Gebäude, wie aus den Reihen der Balkenlöcher an der Felswand geschlossen werden kann. Die Holzbalken stützten den vorderen Teil der Konstruktion, der aus Mauerwerk und Holz errichtet war. Auf dem Außenboden befinden sich Kanäle, die mit den an der Vorderseite des Gebäudes angelegten Wasserleitungen verbunden sind, während die in den Fels gehauene Treppe im Süden der Verbindung mit den höheren Ebenen des Hanges diente.

Der erhaltene hintere, in den Fels gehauene Teil des Gebäudes besteht aus drei Räumen mit Türöffnungen nach Osten und einer Zisterne im hinteren Teil. Die genaue Nutzung des Gebäudes ist uns unbekannt. Seine höhlenartige Bauweise und die geringe Entfernung zur Antiken Agora von Athen dürften jedoch in der Volksmeinung zu der Annahme geführt haben, dass es sich bei dem Gebäude um das „Gefängnis des Sokrates“ oder um „alte Bäder“ handelt, wie uns Reiseberichte und historische Schriften über Athen informieren. Während des Zweiten Weltkriegs wurde die Anlage mit einer dicken Betonmauer verschlossen und als Versteck für die Altertümer der Akropolis und des Archäologischen Nationalmuseums genutzt.

STATION 2: DAS PHILOPAPPOS-MONUMENT (MUSEN-HÜGEL)

Σύμφωνα με τον περιηγητή Παυσανία (2ος αι. μ.Χ.), ο υψηλότερος από τους τρεις λόφους, δυτικά της Ακροπόλεως, πήρε το όνομά του από τον ποιητή Μουσαίο που έζησε, δίδαξε και τάφηκε σε αυτόν. Η διαμορφωμένη με λαξεύσεις στο φυσικό βράχο πλατεία στα βορειοανατολικά της κορυφής του λόφου, με κόγχες στα δυτικά που διαθέτουν βόθρα για αγάλματα, θρανία και τράπεζα για προσφορές, εικάζεται ότι ανήκει στο ταφικό ηρώο του Μουσαίου. Πιθανότερη όμως είναι η ταύτιση του χώρου με τέμενος των Μουσών, στις οποίες πρέπει να ήταν αφιερωμένος ο λόφος.

Η περίοπτη και δεσπόζουσα θέση του λόφου των Μουσών, απέναντι στην Ακρόπολη, αποτέλεσε στα μυθικά χρόνια το προπύργιο των Αθηναίων εναντίον των Αμαζόνων και διαχρονικά χρησιμοποιήθηκε ως οχυρό μεγάλης στρατηγικής σημασίας σε σημαντικές πολεμικές επιχειρήσεις.

Οι Αθηναίοι τον 5ο αι. π.Χ., συμπεριέλαβαν το λόφο στη Θεμιστόκλεια οχύρωση, ενώ τον 4ο αι. π.Χ. χωροθέτησαν στην κορυφή του το Διατείχισμα. Το 294 π.Χ., ο Δημήτριος ο Πολιορκητής ενσωμάτωσε στο παλαιό τείχος ένα μικρό οχυρό, το γνωστό ως Μακεδονικό φρούριο και τοποθέτησε φρουρά για τον έλεγχο της πόλης.

Το 2ο αι. μ.Χ., ο Γάιος Ιούλιος Αντίοχος Φιλόπαππος, πρίγκιπας από την Κομμαγηνή της Άνω Συρίας και ευεργέτης της Αθήνας, ανέγειρε στην κορυφή του Λόφου των Μουσών ταφικό του μνημείο, ύψους 12 μ., που κυριάρχησε έκτοτε του τοπίου και επέβαλε στο λόφο το όνομα του ιδρυτή του.

Το μνημείο, κατασκευασμένο από πεντελικό μάρμαρο, υψώνεται πάνω σε πώρινη κρηπίδα. Η μνημειώδης κυρτή πρόσοψη του, στραμμένη προς την Ακρόπολη, διαρθρώνεται σε δύο ζώνες. Στην ανώτερη ζώνη διαμορφώνονται τρεις βαθιές κόγχες, στις οποίες ήταν τοποθετημένα αγάλματα καθιστών μορφών. Στην κεντρική κόγχη διασώζεται ακέφαλο το άγαλμα του ένθρονου Φιλοπάππου και κάτω από αυτό η επιγραφή «Φιλόπαππος Επιφάνους Βησαιεύς». Στην αριστερή κόγχη παριστάνεται ο παππούς του Αντίοχος, όπως αναφέρεται στην επιγραφή κάτω από τη μορφή «Βασιλεύς Αντίοχος Βασιλέως Αντιόχου». Στην δεξιά κόγχη, που σήμερα λείπει, απεικονιζόταν ο ιδρυτής της δυναστείας των Σελευκιδών, ο βασιλιάς Σέλευκος Αντίοχου Νικάτωρ, σύμφωνα με την επιγραφή που διασώζεται έως το 15ο αιώνα. Στην κατώτερη ζώνη αναπτύσσεται ζωφόρος στην οποία εικονίζεται ο Φιλόπαππος σε άρμα με συνοδεία ραβδούχων. Στην πίσω πλευρά του μνημείου υπήρχε ο ταφικός θάλαμος με μορφή ναΐσκου που εμπεριείχε τη σαρκοφάγο του Φιλοπάππου.

Το μνημείο σωζόταν ακέραιο έως το 15ο αιώνα, αλλά καταστράφηκε σταδιακά από βανδαλισμούς και φυσικά φαινόμενα. Αναστηλώθηκε εν μέρει το 1904 από το μηχανικό Ν. Μπαλάνο.

DEUTSCH (ÜBERSETZUNG)

Laut dem Reiseschriftsteller Pausanias (2. Jahrhundert n. Chr.) erhielt der höchste der drei Hügel westlich der Akropolis seinen Namen von dem Dichter Musaios, der dort lebte, lehrte und begraben wurde. Der im Nordosten des Hügelgipfels in den natürlichen Fels gehauene Platz mit Nischen im Westen (die Vertiefungen für Statuen aufweisen), Bänken und einem Opfertisch gehörte vermutlich zum Grab-Heroon des Musaios. Wahrscheinlicher ist jedoch die Identifizierung des Areals als Heiligtum der Musen, denen der Hügel gewidmet gewesen sein muss.

Die weithin sichtbare und dominierende Lage des Musen-Hügels gegenüber der Akropolis machte ihn in mythischen Zeiten zum Bollwerk der Athener gegen die Amazonen und wurde im Laufe der Geschichte immer wieder als Festung von großer strategischer Bedeutung bei wichtigen militärischen Operationen genutzt.

Im 5. Jahrhundert v. Chr. bezogen die Athener den Hügel in die themistokleische Befestigung ein, während sie im 4. Jahrhundert v. Chr. das Diateichisma (Zwischenmauer) auf dem Gipfel errichteten. Im Jahr 294 v. Chr. integrierte Demetrios Poliorketes eine kleine Festung – bekannt als makedonische Festung – in die alte Mauer und stationierte dort eine Garnison zur Kontrolle der Stadt.

Im 2. Jahrhundert n. Chr. errichtete Gaius Iulius Antiochus Philopappos, ein Prinz aus Kommagene in Obersyrien und Wohltäter Athens, auf dem Gipfel des Musen-Hügels sein 12 Meter hohes Grabmonument, das seither die Landschaft beherrscht und dem Hügel den Namen seines Erbauers verleiht.

Das aus pentelischem Marmor errichtete Monument erhebt sich auf einem Fundament aus Poros-Stein. Seine monumentale, konkav geschwungene Fassade, die der Akropolis zugewandt ist, gliedert sich in zwei Zonen. In der oberen Zone sind drei tiefe Nischen eingelassen, in denen sich Statuen sitzender Figuren befanden. In der mittleren Nische ist die kopflose Statue des thronenden Philopappos erhalten, darunter die Inschrift „Philopappos, Sohn des Epiphanes, aus dem Demos Besa“. In der linken Nische ist sein Großvater Antiochos dargestellt, wie die Inschrift unter der Figur besagt: „König Antiochos, Sohn des Königs Antiochos“. In der rechten Nische, die heute fehlt, war der Gründer der Seleukidendynastie, König Seleukos Nikator, Sohn des Antiochos, abgebildet, wie aus einer bis zum 15. Jahrhundert erhaltenen Inschrift hervorgeht. In der unteren Zone verläuft ein Fries, der Philopappos auf einem von Liktores begleiteten Streitwagen zeigt. Auf der Rückseite des Monuments befand sich die Grabkammer in Form eines kleinen Tempels (Naiskos), der den Sarkophag des Philopappos enthielt.

Das Monument war bis zum 15. Jahrhundert unversehrt erhalten, wurde jedoch durch Vandalismus und Naturereignisse im Laufe der Zeit schrittweise zerstört. Es wurde 1904 vom Ingenieur N. Balanos teilweise restauriert.

STATION 3: DIE DIATEICHISMA-MAUER (PNYX-HÜGEL)

Το Διατείχισμα, ένα από τα σημαντικότερα μνημεία που σώζονται στον αρχαιολογικό χώρο των Δυτικών Λόφων, αποτελεί μαζί με την κύρια πύλη του, το «Δίπυλον υπέρ των Πυλών», αντιπροσωπευτικό δείγμα της οχυρωματικής δραστηριότητας του Αθηναϊκού άστεως και σημείο αναφοράς σε όλες τις περιηγητικές και ιστορικές πηγές. Το τείχος ανασκάφηκε και ταυτίστηκε από την Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή το (1931-1938). Μέχρι την εποχή αυτή εθεωρείτο ως το δυτικό όριο του Θεμιστόκλειου περιβόλου και η κύρια πύλη του ταυτιζόταν άλλοτε με τις Πειραϊκές και άλλοτε με τις Μελίτιδες πύλες.

Το ενδιαμέσο αυτό τείχος, που παρακολουθείται σε όλο του το μήκος (900 μ.) στους λόφους των Μουσών-Πνυκός-Νυμφών, προσφέρει, σε αντίθεση με άλλα οχυρωματικά κατάλοιπα, τη δυνατότητα για μια συνολική θεώρηση της ακριβούς κατεύθυνσης, της έκτασης καθώς και των ιδιαίτερων κατασκευαστικών και τεχνικών χαρακτηριστικών του.

Το Διατείχισμα συνδεόταν στα βόρεια και νότια άκρα του με το Θεμιστόκλειο τείχος και διέθετε δύο πύλες. Το «Δίπυλον υπέρ των Πυλών» απ' όπου διερχόταν η αρχαία οδός Κοίλης, ανάμεσα στους λόφους των Μουσών και της Πνυκός, και μια δεύτερη πύλη (Μελίτιδες πύλες), ανάμεσα στους λόφους της Πνυκός και των Νυμφών.

Το Διατείχισμα παρουσιάζει δύο κύριες κατασκευαστικές φάσεις και πολλές επισκευές και μετατροπές. Η πρώτη φάση τοποθετείται χρονικά στο τέλος του 4ου αιώνα π.Χ., μετά τη μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ.), όταν οι Αθηναίοι ενίσχυσαν τα τείχη τους ενόψει του μακεδονικού κινδύνου. Το 294 π.Χ., ενσωματώθηκε στο Διατείχισμα ένα μικρό οχυρό που κατασκευάστηκε στην κορυφή του Λόφου των Μουσών για το στρατωνισμό της μακεδονικής φρουράς του Δημητρίου του Πολιορκητή.

Η δεύτερη φάση του Διατειχίσματος χρονολογείται στα μέσα του 2ου αι. π.Χ., κατά τη δεκαετία των προστριβών της Αθήνας με την Αχαϊκή Συμπολιτεία και χαρακτηρίζεται από τη χρήση του λευκού πωρολίθου ως δοκικού υλικού. Στη φάση αυτή, το τείχος μετατοπίζεται προς τα δυτικά και ανακατασκευάζεται στην περιοχή της Πνυκός, κατά μήκος της Ανατολικής και της Δυτικής στοάς.

Νέες επισκευές στο Διατείχισμα πραγματοποιήθηκαν μετά την καταστροφική επιδρομή του Σύλλα (86 π.Χ.), τον 1ο αι. μ.Χ., στα χρόνια του Αδριανού (2ος αι. μ.Χ.) και στα χρόνια του Βαλεριανού (253-260 μ.Χ.). Μετά την επιδρομή των Ερούλων (267 μ.Χ.) και την καταστροφή της κεντρικής του πύλης, της επονομαζόμενης «Δίπυλον υπέρ των Πυλών», η βάση αυτή εγκαταλείφθηκε μαζί με όλη την περιοχή των Δυτικών Λόφων. Στην εποχή του Ιουστινιανού (527-565 μ.Χ.) έγιναν επίσης εκτεταμένες επισκευές και ανακαινίσεις στο τείχος και κατασκευάστηκαν νέοι πύργοι. Κατά την εποχή αυτή, το Διατείχισμα λειτουργούσε ως εξωτερικός περίβολος της Αθήνας, η οποία διέθετε τριπλή οχύρωση: το κάστρο της Ακρόπολης, το υστερο-ρωμαϊκό τείχος και το Θεμιστόκλειο περίβολο, μέρος του οποίου αποτελούσε το Διατείχισμα. Μια ακόμη μικρή επισκευή στο Διατείχισμα και κυρίως στο «Δίπυλον υπέρ των Πυλών» χρονολογείται το 12ο ή στις αρχές του 13ου αιώνα.

DEUTSCH (ÜBERSETZUNG)

Das Diateichisma, eines der bedeutendsten Denkmäler, die im archäologischen Bereich der Westlichen Hügel erhalten sind, stellt zusammen mit seinem Haupttor, dem „Dipylon über den Toren“, ein repräsentatives Beispiel für die Befestigungsaktivitäten der Stadt Athen dar und dient als Bezugspunkt in allen Reiseberichten und historischen Quellen. Die Mauer wurde zwischen 1931 und 1938 von der Amerikanischen Archäologischen Schule ausgegraben und identifiziert. Bis zu dieser Zeit galt sie als die westliche Grenze der themistokleische Stadtmauer, und ihr Haupttor wurde mal mit dem Peiraic-Tor, mal mit dem Melitides-Tor gleichgesetzt.

Diese Zwischenmauer, die über ihre gesamte Länge von 900 Metern auf den Hügeln der Musen, der Pnyx und der Nymphen verfolgt werden kann, bietet im Gegensatz zu anderen Befestigungsresten die Möglichkeit für eine Gesamtschau des genauen Verlaufs, des Ausmaßes sowie ihrer besonderen baulichen und technischen Merkmale.

Das Diateichisma war an seinem nördlichen und südlichen Ende mit der themistokleischen Mauer verbunden und besaß zwei Tore. Das „Dipylon über den Toren“, durch das die antike Koile-Straße zwischen den Hügeln der Musen und der Pnyx verlief, und ein zweites Tor (Melitides-Tor) zwischen den Hügeln der Pnyx und der Nymphen.

Das Diateichisma weist zwei Hauptbauphasen sowie zahlreiche Reparaturen und Umbauten auf. Die erste Phase wird auf das Ende des 4. Jahrhunderts v. Chr. datiert, nach der Schlacht von Chaironeia (338 v. Chr.), als die Athener ihre Mauern angesichts der makedonischen Bedrohung verstärkten. Im Jahr 294 v. Chr. wurde eine kleine Festung in das Diateichisma integriert, die auf dem Gipfel des Musen-Hügels zur Stationierung der makedonischen Garnison von Demetrios Poliorketes errichtet worden war.

Die zweite Phase des Diateichismas datiert in die Mitte des 2. Jahrhunderts v. Chr., in das Jahrzehnt der Konflikte Athens mit dem Achäischen Bund, und ist durch die Verwendung von weißem Poros-Stein als Baumaterial gekennzeichnet. In dieser Phase wird die Mauer nach Westen verschoben und im Bereich der Pnyx entlang der Ost- und West-Stoa neu errichtet.

Weitere Reparaturen am Diateichisma wurden nach dem zerstörerischen Einfall von Sulla (86 v. Chr.), im 1. Jahrhundert n. Chr., in der Zeit von Hadrian (2. Jahrhundert n. Chr.) und in der Zeit von Valerian (253–260 n. Chr.) durchgeführt. Nach dem Einfall der Heruler (267 n. Chr.) und der Zerstörung des Haupttores, des sogenannten „Dipylon über den Toren“, wurde diese Basis zusammen mit dem gesamten Gebiet der Westlichen Hügel aufgegeben. In der Ära von Justinian (527–565 n. Chr.) wurden ebenfalls umfangreiche Reparaturen und Erneuerungen an der Mauer vorgenommen sowie neue Türme errichtet. Zu dieser Zeit fungierte das Diateichisma als Außenbefestigung Athens, welches über eine dreifache Verteidigungslinie verfügte: die Festung der Akropolis, die spätrömische Mauer und die themistokleische Umfassung, von der das Diateichisma ein Teil war. Eine weitere kleine Reparatur am Diateichisma und insbesondere am „Dipylon über den Toren“ wird auf das 12. oder frühe 13. Jahrhundert dankend datiert.

ΚΑΡΤΑ / KARTE LEGENDE

- 1. Ακρόπολη — Akropolis
- 2. Αρχαία Αγορά — Antike Agora
- 3. Διατείχισμα — Diateichisma
- 4. "Δίπυλον υπέρ των Πυλών" — „Dipylon über den Toren“
- 5. Μελίτιδες Πύλες — Melitides-Tore
- 6. Φρούριο Δημητρίου Πολιορκητού — Festung des Demetrios Poliorketes
- 7. Πνύκα — Pnyx
- 8. Θεμιστόκλειο Τείχος — Themistokleische Mauer